

Korijeni polemike o pravopisu između Vjekoslava Babukića i Vuka Stefanovića Karadžića

Mihok, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:375602>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Helena Mihok

**KORIJENI POLEMIKE O PRAVOPISU
IZMEĐU VJEKOSLAVA BABUKIĆA I
VUKA STEFANOVIĆA KARADŽIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Helena Mihok

**KORIJENI POLEMIKE O PRAVOPISU
IZMEĐU VJEKOSLAVA BABUKIĆA I
VUKA STEFANOVIĆA KARADŽIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Kresnik

Zagreb, rujan 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Standardizacija hrvatskoga jezika krajem XVIII. i tijekom prve polovice XIX. stoljeća.....	2
3. Vjekoslav Babukić	6
3.1. Život Vjekoslava Babukića	6
3.2. Babukićev filološki rad.....	8
3.2.1. Babukićeve gramatike.....	8
3.2.2. Babukićev jezikoslovni doprinos	10
4. Vuk Stefanović Karadžić	12
4.1. Život Vuka Stefanovića Karadžića.....	12
4.2. Karadžićev jezikoslovni rad	14
5. Polemika objavljena u <i>Kolu</i> 1847. godine	16
5.1. Prijateljski dopisi o pravopisu između Babukića i Karadžića	16
5.2. Problematika novoštokavske dijalektalne osnove	21
6. Zaključak.....	23
7. Literatura	24

1. Uvod

Tijekom XIX. stoljeća na hrvatskoj političkoj i kulturnoj sceni jedna od važnih tema bila je razvoj hrvatskoga književnoga jezika, tj. kodifikacija hrvatskoga standardnoga jezika, koji je svoju povijest započeo na prijelazu iz XVI. u XVII. stoljeće, kada je Bartol Kašić objavio prvu gramatiku hrvatskoga jezika. Od tada su mnogi hrvatski filolozi objavili svoje gramatike hrvatskoga jezika. Međutim, početak kodifikacije hrvatskoga jezika započinje tek u XIX. stoljeću s hrvatskim narodnim preporodom. Jednom od najistaknutijih osoba smatra se Ljudevit Gaj, koji je reformirao slovoпись. Međutim, uz njegov su bok djelovali mnogi drugi hrvatski filolozi koji su nastojali svojim radom učvrstiti i osnažiti hrvatski književni jezik. Među njima je bio i hrvatski filolog Vjekoslav Babukić (1812.-1875.). Istovremeno je na hrvatski književni jezik pokušavao utjecati srpski filolog i reformator srpskoga jezika Vuk Stefanović Karadžić (1787.-1864.), koji je nastojao protegnuti srpski jezik i srpsko ime na hrvatski jezični prostor. Njegovim stavovima suprotstavio se je Vjekoslav Babukić. Rad se sastojati od nekoliko poglavlja u kojima je prikazano stanje na hrvatskim prostorima prije i za vrijeme trajanja hrvatskoga narodnoga preporoda te je opisan život i filološki rad Vjekoslava Babukića i Vuka Stefanovića Karadžića. U posljednjem su poglavlju uspoređeni Karadžićevi i Babukićevi stavovi kroz prizmu njihove polemike objavljene u časopisu *Kolo* 1847. godine te je opisano pitanje podrijetla novoštokavskih dijalekata.

2. Standardizacija hrvatskoga jezika krajem XVIII. i tijekom prve polovice XIX. stoljeća

Hrvatski se je jezik počeo razvijati još početkom XVII. stoljeća, kada je Bartol Kašić objavio prvu gramatiku hrvatskog jezika *Institutionum linguae ilyricae, libri duo* pisanu na latinskom jeziku kao priručnik ikavskoga (čakavskoga) i štokavskoga jezika (Auburger, 2009, 53). Međutim, hrvatski se je jezik u punom smislu riječi počeo razvijati krajem XVIII. stoljeća. Tada se je prvi put pojavila intenzivna potreba za jedinstvenim hrvatskim književnim jezikom. »Potrebu jedinstvenog hrvatskog književnog jezika isticali su do kraja XVIII. stoljeća ponajprije obični, poslovni ljudi. Željeli su se sa svojim sunarodnjacima iz drugih krajeva u potpunosti i bez teškoća usmeno i pismeno sporazumijevati. To su posebice zagovarali pojedini trgovci« (Perić, 2005, 367). Primjerice, takvu tezu zagovara Josip Šipuš, koji je u svojem djelu *Temely xitne tergovine polag narave y dogacsajev* (1796.) isticao da bi i Hrvati po uzoru na Nijemce trebali urediti svoj jedinstveni jezik i to tako da se opredijele za jedan “dialektuš”, kojim bi se moglo čistije govoriti i pisati (Perić, 2005, 367). Dakle, potreba za jedinstvenim hrvatskim jezikom javlja se ponajprije iz gospodarskih i trgovačkih potreba.

Tijekom prve polovice XIX. stoljeća, do preporodnoga razdoblja, djelovalo je mnogo hrvatskih i stranih pisaca koji su svojim djelima iznosili razne prijedloge kakav bi to jedinstveni hrvatski književni jezik mogao biti. Jedan je od tih hrvatskih pisaca bio i Josip Voltić. U Beču je 1803. godine tiskano njegovo djelo *Ričoslovník iliričkoga, italianskoga i nimačkoga jezika*, a u tom je djelu bilo najviše riječi iz štokavskoga i čakavskoga narječja, ali i velik broj iz kajkavskoga narječja (Perić, 2005, 367). »Taj je rječnik primarno rječnik ikavskoga štokavskoga hrvatskoga jezika, ali sadrži i ijekavske dublete kao i ekavske natuknice s upućivanjem na ikavske ekvivalente. Osim toga sadrži i čakavizme i kajkavizme« (Auburger, 2009, 69). Istim stopama kretali su se Josip Završnik, koji je već 1801. predlagao dubrovačku štokavštinu kao temelj jedinstvenoga hrvatskoga književnoga jezika, Talijan Fran Marija Appendini, koji je u Dubrovniku napisao gramatiku hrvatskoga jezika pod naslovom *Grammatica della lingua Ilirica*, i Joakim Stulli, koji je napisao trojezični rječnik kojim je prikazao bogatstvo hrvatskoga jezika iz dubrovačke književnosti te čakavske i kajkavske literature (Perić, 2005, 367-368). Možemo zaključiti kako su navedeni autori svojim djelima na početku XIX. stoljeća otvorili pitanje oblikovanja hrvatskoga jezika i utrli put ka stvaranju jedinstvenoga hrvatskoga književnoga jezika. Razdoblje njihova djelovanja od kraja XVIII. stoljeća do 30-ih godina XIX. stoljeća naziva se predpreporodnim razdobljem.

Hrvatski (narodni) preporod razdoblje je u hrvatskoj kulturi i društvenom životu od kraja XVIII. do sredine XIX. stoljeća. »Značenje preporoda gleda se u svim područjima života. Istražuje se gotovo u svim znanostima, osnivaju se institucije trajne vrijednosti (Čitaonica, Matica, kazalište, Gospodarsko društvo, Akademija...), izdaju se djela starih hrvatskih pisaca, skuplja se povijesna građa, djela narodne književnosti, proučava glagoljica, izlaze brojni časopisi i novine, kultura se demokratizira« (Tafra, 2006, 44). Pritom je važno naglasiti kako preporod nije bio politički pokret jer nije bilo političkih aktivnosti i stvarnoga zastupanja interesa u upravnim tijelima. Međutim, iako hrvatski preporod nije bio politički pokret, on je bitno utjecao na politički život.

Kada govorimo o hrvatskom narodnom preporodu, bitno je sagledati povijesnu pozadinu. To je razdoblje kada se je hrvatski narod morao nositi s interesima mnogih stranaca koji su zadirali u hrvatsku kulturu, politiku, obrazovanje, gospodarstvo i hrvatski suverenitet. Hrvatska je na početku XIX. stoljeća bila u sklopu Habsburške Monarhije te se je morala odupirati mađarskim, njemačkim i talijanskim posezanjima. »Na panonsko-kontinentalnom hrvatskom jezičnom području, protivnik statusu hrvatskoga kao službenoga jezika bio je mađarski jezik. Na dalmatinsko-jadranskom hrvatskom jezičnom području, koje je uključivalo i Istru, suparnički je jezik bio italoromanski čiji je nosilac najprije bila Mletačka Republika, a potom Italija, dakle mletački, odnosno talijanski« (Auburger, 2009, 94). No, Habsburška Monarhija u XIX. stoljeću bila je već na zalasku svoje vladavine i opstajala je zahvaljujući interesima drugih većih sila. U tom kontekstu, hrvatski jezik nije bio u opasnosti ni od njemačkoga ni mađarskoga ni talijanskoga jezika, nego je veliku opasnost predstavljao reformirani srpski jezik pod vodstvom Vuka Stefanovića Karadžića. »Ni jedan od tih jezičnih dodira nije postao prijetnjom hrvatskom kao zasebnom jeziku. Prava prijetnja došla je tek početkom XIX. st. zahvaljujući tješnjim dodirima sa srpskim jezikom« (Auburger, 2009, 11).

Tijekom 30-ih godina XIX. stoljeća važnu je ulogu imala mlađa hrvatska inteligencija. Usporedno s provođenjem mađarizacije, javila se je mlađa hrvatska inteligencija, koja je željela jače sudjelovati u kulturnom i političkom preporodu svojega naroda, a školovana je na početku XIX. stoljeća na akademijama u Zagrebu, Padovi, Beču i Pešti. Nakon završetka studija, većina se je mladih Hrvata vratila u Domovinu, a pojedinci su željeli djelovati domoljubno (Perić, 2005, 372). Zahvaljujući djelovanju tih ljudi, Hrvati su književnojezično ujedinjenje postignuli u kratkom vremenu. Branka Tafra tvrdi da je brzomu književnojezičnom ujedinjenju bilo više razloga. Prvi je razlog postojanje jake želje da se jedinstvo ostvari, drugi je razlog što su napravljeni određeni kompromisi kada je riječ o slovoписu i jeziku, treći je razlog to što je riječ

o završnoj fazi višestoljetnoga nastojanja da se izgradi jedan književni jezik, te četvrto, kajkavci su bili spremni žrtvovati svoj književni jezik u korist većinskoga, štokavskoga književnoga jezika, pri čemu su i štokavci žrtvovali svoju književnojezičnu ikavsku tradiciju i pridružili se jekavskoj (Tafra, 2006, 47).

Ljudevit Gaj, kao poznavatelj kajkavskoga književnoga jezika, započeo je standardizaciju na kajkavskoj dijalektalnoj osnovi. Naime, kajkavska je književna tradicija bila izrazito bogata. »Bogata izdavačka tradicija stručne literature omogućila je izgrađivanje polifunkcionalnoga naddijalektnoga jezika temeljenoga na kajkavskom narječju, s visokim stupnjem normiranosti i tradicijom otvorenosti drugim hrvatskim narječjima« (Klinčić, 2015, 60). Međutim, kajkavski je književni jezik obuhvaćao samo šire sjeverozapadno hrvatsko područje. Da bi se uspostavila jezična unifikacija cijeloga hrvatskoga područja, trebalo je izabrati dominantniju dijalektalnu osnovu. »Pridobivanje kajkavskoga jezičnoga područja, uključujući Hrvatsko zagorje sa Zagrebom kao središtem, za štokavski svehrvatski, bilo je zapravo postignuće Ljudevita Gaja i iliraca, odnosno zagrebačke filološke škole, što znači da se je ono dogodilo tek kasno u 2. razdoblju, naime u drugoj polovici 1830-ih, započevši 1836. godine prijelazom s kajkavskoga na štokavski u Gajevim Ilirskim narodnim novinama« (Auburger, 2009, 101). Zato su od 1836. svi prilozi u *Danici ilirskoj* bili pisani štokavskim književnim jezikom. »Početkom 1836. pojavilo se u novinama ime ilirsko, sa štokavštinom i novim pravopisom, čime je Gaj povezo sve hrvatske krajeve u kulturnoj djelatnosti koja je sa sobom nosila i političke ciljeve« (Ravlić, 1965, 35). Stoga Samardžija navodi kako Antun Barac smatra da je hrvatski standardni jezik oblikovan u preporodno doba i to u trenutku kada su preporoditelji kajkavci napustili kajkavštinu prihvativši štokavštinu jer su uvidjeli da kajkavština nije imala izgleda postati općim hrvatskim narječjem (Samardžija, 1995, 18).

Međutim, Ljudevit Gaj nije želio jedno narječje pretvoriti u dominantno i jedino narječje. Ljudevit Jonke smatra da Ljudevit Gaj nije želio da se za književni jezik Hrvata i ostalih južnih Slavena preuzme jedno narječje i jedan narodni dijalekt koji bi se svim drugim pripadnicima kulturne zajednice nametnuo, što je suprotno od ideje koju je zastupao kod Srba Vuk Stefanović Karadžić zalažući se za novoštokavski dijalekt ijekavskog govora (Jonke, 1975, 70). Zato Ljudevit Gaj predlaže uvođenje tzv. rogatoga ě. »Ljudevit Gaj je htio premostiti razliku između jekavskog, ekavskog i ikavskog izgovora uvođenjem slova ê koje bi moglo označavati i ijekavske i ekavske i ikavske reflekske toga starog glasa. [...] To znači da ekavac može riječ dĕd čitati ded, ikavac did, a ijekavac djed« (Jonke, 1975, 71). Branka Tafra tvrdi da je slovo ě bio znak raspoznavanja ilirskoga slovopisa i njegovo je uvođenje na početku

preporoda bilo naj mudrije rješenje koje su ilirci mogli tada donijeti da bi Hrvate ujedini li u jednom književnom jeziku, jer je objedinjavalo sve naše govornike na način da ga je svatko mogao čitati kako je tko htio (*lipo, lepo, lijepo*) (Tafra, 2006, 49). Međutim, to su bila tek neznatna odstupanja. Prava je jezikoslovna načela hrvatskoga jezika uspostavio hrvatski filolog Vjekoslav Babukić.

3. Vjekoslav Babukić

3.1. Život Vjekoslava Babukića

Ljudevit Gaj stjegonoša je hrvatskoga narodnoga preporoda. Međutim, u Gajevoj su sjeni djelovali mnogi hrvatski jezikoslovci koji su svojim radom utjecali na reformu i standardizaciju hrvatskoga jezika. Jedan je od tih jezikoslovaca bio Vjekoslav Babukić. Branka Tafra navodi kako se ne može osporiti Gajeva uloga u reformi grafijskoga sustava, ali da sva rješenja nisu bila samo Gajev izum, nego je bilo mnogo Gajevih prethodnika, grafijskih reformatora koji su smatrali da svaki glas treba imati svoj znak i koji su prilagođavali latinički slovni sustav hrvatskomu fonemskom sustavu (Tafra, 1993, 38).

Babukić je rođen u Požegi 16. lipnja 1812. godine. Školovanje je započeo u Požegi 1821., a nastavio ga je u Novoj Gradiški u *Oberschule*. Gimnaziju (1823.-1827.) je pohađao u Požegi te ju završio 1828. u Pečuhu (Tafra, 1993, 34). Babukić je tijekom školovanja naučio njemački, mađarski i latinski jezik, a prijevodi u *Danici* dokazuju da je poznao francuski i grčki jezik. U Segedinu je počeo studirati filozofiju, koju od 1830. studira u Zagrebu zajedno sa studijem prava (Tafra, 1993, 34). Vrlo se je rano pridružio ilirskom pokretu, u kojem je imao veliku ulogu. »Velika je Babukićeva uloga u širenju ilirskoga, Gajeva slovopisa, ali i u učvršćenju štokavštine i usmjeravanju prema jekavštini« (Ham, 2006, 71). Naime, on je rodnom bio štokavac te se dugo smatralo kako je upravo on uspio nagovoriti Ljudevita Gaja da se novoštokavska osnova postavi kao temelj hrvatskoga književnoga jezika umjesto dotadašnjega kajkavskoga književnoga jezika. »On je štokavštinu donio iz rodne kuće, pa je postao njezin branitelj i učitelj ilirskih kajkavaca u jeziku. Sav njegov stručni gramatički rad danas ima književnohistorijsko značenje« (Ravlić, 1965, 366). Iako je Babukić bio štokavac, mnogi bi pomislili kako je imao jednostavnu zadaću. Međutim, kako tvrdi Gordana Crnković, Babukića je zapala teška djelatnost jer nije bilo dovoljno samo napisati gramatiku, nego je trebalo ispravljati tekstove prema normi i podučavati neštokavce, što je bio mukotrpan i nezahvalan posao (Crnković, 1993, 68). Nadasve, da bi Babukić mogao podučavati druge, morao je prvo podučiti sebe, bez obzira na to što je bio štokavac. No, s obzirom na to da je početak standardiziranja hrvatskoga jezika u XIX. stoljeća bio na temeljima kajkavskoga narječja, nesumnjivo je taj jezik utjecao i na rad Vjekoslava Babukića. »Malo je vjerojatno da bi na Babukićevo izražavanje moglo utjecati kajkavsko narječje u cjelini, ili neki kajkavski dijalekt, ili čak pojedini mjesni govor. Ono što je moglo utjecati, jer je moralo biti dio Babukićeve čitalačke kulture, jest kajkavski književni jezik« (Klinčić, 2015, 60). Babukić se je u *Danici*, službenom glasilu hrvatskoga preporoda, pojavio pjesmom ispjevanom na štokavici, iako je

Danica prvih deset brojeva pisana kajkavskim književnim jezikom. Među prvim tekstovima koje je Babukić objavio u *Danici* pjesma je *Granici i Danici*, koja je objavljena u prvom broju *Danice* 1835. godine te je riječ o epskoj pjesmi od 24 strofe napisanoj štokavskim književnim jezikom i slavonskom grafijom (Klinčić, 2015, 60-61).

Babukić je bio vrlo dobar poznavatelj razne literature, što mu je pomoglo da sastavi čak tri gramatike, koje je objavio u vrijeme zlatnoga doba hrvatskoga narodnoga preporoda. »Praćenje recentne literature te ispravljanje i dopunjavanje daje naslutiti da je bio istinski znanstvenik zarobljen ljubavlju ne samo za materinski jezik nego i za jezik općenito kao predmet proučavanja i poučavanja« (Tafra, 2014, 488). Međutim, njegovo bibliografsko stvaralaštvo nije veliko. »Babukićeva je bibliografija skromna. Objavio je samo jednu prigodnu rodoljubnu pjesmu, nekoliko rasprava o pravopisnim, odnosno o grafijskim problemima i tri gramatike. Tu možemo dodati još anonimni leksikografski rad, zatim priređivanje za tisak starijih pisaca (Kačić, Vitezović, Gundulić, Palmotić, Đurđević, Kavanjin)« (Tafra, 1993, 35-36). Kruna njegova stvaralaštva i životnoga rada bilo je Babukićevo proglašenje prvim profesorom hrvatskoga jezika na zagrebačkoj Akademiji. Upravo je Babukić pobijedio na natječaju gdje se je natjecao s istaknutim hrvatskim jezikoslovcima. »Na natječaj se prijavilo više kandidata, većinom poznatih preporoditelja [...]. Svi su oni morali pokazati svoje znanje hrvatskoga prema pitanjima pristiglima s bečkog sveučilišta. Pored umijeća prevođenja s latinskog na hrvatski u pitanjima se tražilo poznavanje ponarječja 'jezika hrvatsko-slavonskog', imeničke sklonidbe i tvorbe vremena te povijesti 'slovstva hrvatsko-slavonskoga'« (Samardžija, 1997, 83). Upravo je Babukić pobijedio na natječaju suparnike kao što su Antun i Ivan Mažuranić te Stanko Vraz (Crnković, 1993, 67). Babukićevo proglašenje prvim profesorom hrvatskoga jezika imalo je veliko povijesno značenje. To je razdoblje kada se je Hrvatska morala nositi s raznim stranim pretenzijama koje su zadirale u hrvatski suverenitet. Pojačana mađarizacija, germanizacija i talijanizacija do sredine XIX. stoljeća "trgale" su hrvatski prostor i sprječavale teritorijalnu integraciju hrvatskoga prostora. U tim je okolnostima hrvatski jezik pokušavao postati službenim umjesto dotadašnjega službenoga latinskoga jezika. Zato Marko Samardžija navodi kako je bilo shvatljivo ushićenje onodobnih hrvatskih domoljuba ako razumijemo kako je prvim Babukićevim predavanjem hrvatski jezik postao istodobno i nastavnim predmetom i nastavnim jezikom (Samardžija, 1997, 85).

Iznimna je Babukićeva djelatnost u Ilirskoj čitaonici. »Babukić je osam godina bio tajnik Društva ilirske čitaonice, primao je naknadu od 200 forinti godišnje, a kada 1842. godine preuzima i blagajničke poslove, dodano je kao naknada još 100 forinti. Međutim, najvažniji

Babukićev posao u Čitaonici bio je knjižarski i, kako kaže Smičiklas, poštovali su ga kao prvog i najvećeg knjižara ilirskog« (Vlašić, 2015, 54). Nakon sloma ilirskoga pokreta 1848.-1849. nastavio je djelovati u sklopu zagrebačke filološke škole. »Babukić je kao takav, zajedno s čitavom zagrebačkom filološkom školom s Ljudevitom Gajem, Antunom i Ivanom Mažuranićem, Bogoslavom Šulekom i Adolfom Veberom Tkalčevićem, ali i s filozofima iz Rijeke okupljenima oko Frana Kurelca, bio protivnik jezičnoga programa serbokroatizma koji je propagirao Vuk Karadžić« (Auburger, 2009, 70). Babukić je otvoreno vodio raspravu o jeziku s Vukom S. Karadžićem, koja je bila objavljena u časopisu *Kolo* 1847. godine, a detaljnije je obrađena u sljedećim poglavljima ovoga rada. Nažalost, Babukić nikada nije postao članom tek utemeljene Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. »Nije primljen u Akademiju, iako je bio prvak i u Matici, i u školstvu, i u jezikoslovlju i općenito u svim kulturnim zbivanjima svoga vremena, iako je upravo on petnaestak godina pisao predstave, nagovarao prijatelje i nastojao da se osnuje učeno društvo« (Tafra, 2014, 480). Do danas nisu poznati razlozi zašto nije prihvaćen za člana Akademije jer je Babukićev jezikoslovni doprinos bio velikoga značenja. »Najveći Babukićev doprinos narodnom preporodu bila je golema djelatnost u Čitaonici i Matici ilirskoj na demokratizaciji kulture. A prije svega on je tadašnje generacije **prvi** učio općehrvatski književni jezik. Kao srednjoškolski profesor i prvi profesor na katedri za hrvatski jezik odgojio je niz poznatih kulturnih i znanstvenih radnika« (Tafra, 1993, 165). Međutim, Babukić nije doživio priznanje svojega životnoga rada. Preminuo je uoči Božića, 22. prosinca 1875., a pokopan je na Jurjevskom groblju, odakle je god. 1885. prenesen u ilirsku arkadu na Mirogoju (Samardžija, 1997, 86).

3.2. Babukićev filološki rad

3.2.1. Babukićeve gramatike

Babukić je bio rodom štokavac te je, kao vrstan poznavatelj literature, najbolje od svih iliraca poznavao štokavski književni jezik. Zato je Babukiću pripala uloga kodifikatora hrvatskoga književnoga jezika. »Hrvatski književni jezik trebalo je opisati i kodificirati, a taj je zadatak povjeren Babukiću, ponajboljem znalcu štokavštine među ilircima, pretežno kajkavcima« (Tafra, 1993, 36). To je bio težak zadatak, ali je Babukić spremno prihvatio izazov. O tom svjedoče tri gramatike koje je Babukić sastavio i objavio u razdoblju od 1836. do 1856. godine.

Prva gramatika koju je Babukić sastavio bila je *Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga*, ujedno i najuspješnija od triju Babukićevih gramatika. »Tiskana je u nastavcima u Gajevoj *Danici ilirskoj*, od 10. do 15. broja, ali iste godine izlazi i kao zasebna knjižica u

nekoliko stotina primjeraka. [...] *Osnova slovnice* jezično je ostvarila ono za što su politički pozivali ilirci – na ujedinjenje *Slavonaca, Dalmatina i Horvata Zagoraca*, dakle svih Hrvata« (Ham, 2006, 71). Zato je *Osnova slovnice* i bila najuspješnijom gramatikom jer je objavljena u trenutku kada se je ilirski pokret spremao zablistati. »Slovnica izlazi upravo u ‘Danici’ i upravo 1836, koja je činjenica više nego znakovita. Slovnica se tim dvjema odrednicama stavlja u sam temelj programa iliraca« (Tafra, 1993, 36). Babukić je *Osnovu slovnice slavjanske* podijelio u 49 točaka (naslova), koje je moguće razdijeliti u tri značenjske cjeline: fonetika i fonologija, morfologija i naznake sintakse (Morić-Mohorovičić, 2014, 164-165). Tafra tvrdi kako važnost *Osnove slovnice* proizlazi iz činjenice da je to prva općenacionalna gramatika, po kojoj se je učio hrvatski jezik pedesetak godina, a jezik koji je Sabor proglasio službenim 1847. godine upravo je jezik koji je opisan u njoj (Tafra, 2015, 1). Babukićeva prva gramatika važna je za hrvatsku jezikoslovnu povijest jer su u njoj obuhvaćena jezikoslovna načela starih hrvatskih gramatičara. »Ta je mala gramatika za povijest standardizacije hrvatskoga jezika neobično važna jer je ona kodificirala upravo onaj jezik koji se od Kašićeve gramatike opisivao i ujednačavao te se u njoj iščitavaju mnoge normne odredbe koje su obilježile povijest hrvatske gramatike u tri stoljeća, od Kašića do Miošića« (Tafra, 2014, 467). Također, kako navodi Sanda Ham, valja imati na umu da je Babukićeva slovnica prva te da je njezina zadaća bila nastaviti tradiciju, odnosno povezati ilirske jezične smjernice sa starijim jezičnim razdobljima: povezati kajkavce, čakavce i štokavce u zajedničku štokavštinu. Zadaća teška, ali ne i neizvediva, a otuda i tronaglasni sustav, otuda stariji genitiv množine i otuda svi stariji oblici – povezenica su kako s tradicijom, tako i s trodijalekatnom hrvatskom stvarnosti (Ham, 2006, 75-76). Prvu Babukićevu gramatiku preveo je na njemački Rudolf Fröhlich i na talijanski Ivan Kaznačić, čime je bila dostupna i onima koji nisu dobro vladali hrvatskim jezikom. Bila je to prva gramatika namijenjena cijelomu hrvatskomu području (Tafra, 1993, 45).

Druga Babukićeva gramatika nije imala velikoga odjeka i danas se o njoj mogu pronaći samo osnovni podatci. Babukićeva je druga gramatika objavljena pod naslovom *Grundzüge der Illirischen Sprachlehre, Fondamenti della grammatica illirica*. Kako navodi Sanda Ham, Babukić je drugu gramatiku objavio u *Ilirsko-njemačko-talijanskom malom rječniku* Josipa Drobnića u Beču 1849., što je omogućilo širenje i učvršćenje zagrebačke norme (Ham, 2006, 76).

Treća je Babukićeva gramatika bila najpopularnija, ali je zanimljivo kako ona tada nije dobro prihvaćena. »Potaknut velikim uspjehom svoje *Osnove slovnice*, Babukić 1854. u Zagrebu tiska veliku **Ilirsku slovnice**. Ta je slovnica doslovce velika jer obaseže XVI stranica

Predgovora napisanoga u *Zagrebu dne 12. Serpnja 1854.*, 444 slovničke stranice, IV stranice Kazala i u svoje je vrijeme prva i jedina potpuna hrvatska slovnica koja obuhvaća više nego suvremena gramatika jer ima i dio o slovopisu i pravopisu« (Ham, 2006, 76). Osnovni poticaj za tiskanje knjiga, među kojima je bila i *Ilirska slovnica*, u vrijeme kada je hrvatski narodni preporod već završio, dao je ban Josip Jelačić. Kako navodi Tafra, ban Josip Jelačić je 1852. godine izdao naredbu da svi profesori napišu ili prevedu priručnike, pri čemu je za prijevode davao nagrade od pedeset forinti, a za Babukićevu gramatiku šezdeset, pa je to bio i glavni Babukićev poticaj da sastavi ilirsku slovnice za učionice, koju je tiskao na svoj trošak, za što je uložio tisuću forinti, koje je godinama kasnije otplaćivao (Tafra, 2014, 485). Naime, ta gramatika nije bila uspješna što je i bio razlog zašto je Babukić godinama otplaćivao dugove. »Treća, najveća gramatika bila je za svoga autora i finansijski i znanstveni poraz. U njezino izdanje Babukić je uložio 1000 forinti, što ga je bacilo u dugove koje je vraćao do kraja života. Uz to nije bila odobrena za upotrebu u školama što ga je najviše pogodilo. Ministarstvo nastave (20.4.1855) prigovorilo mu je da se nije držao dostignuća suvremene lingvistike, posebno slavistike, i da je primjerena više učiteljima nego đacima« (Tafra, 1993, 48). Adolfo Veber Tkalčević jezikoslovac je koji je trebao procijeniti je li Babukićeva treća gramatika adekvatna za učenje hrvatskoga jezika u školama. Naime, kako smo već naveli, *Ilirska slovnica* bila je opsežna i detaljna te nije bila dovoljno praktična za podučavanje hrvatskoga jezika. Upravo je zbog Babukićeva pristupa Adolfo Veber dao negativnu ocjenu u recenziji *Ilirske slovnice* zbog koje ona nije odobrena kao udžbenik (Tafra, 2015, 8). Također, Ham navodi kako je *Ilirska slovnica* svojim opsegom bila velika, ali je imala mali utjecaj na razvoj hrvatskoga književnoga jezika jer zbog svojega opsega, sadržaja i metodologije nikad nije ušla u škole, a jezikoslovci i suvremenici su ju smatrali zastarjelom (Ham, 2006, 77). Međutim, izuzetno vrijedna je današnjim hrvatskim jezikoslovcima koji proučavaju povijest standardizacije hrvatskoga književnoga jezika jer je *Ilirska slovnica* iz 1854. prva znanstvena gramatika u Hrvata. »Znanstvenost se *Ilirske slovnice* potvrđuje na više mjesta. Bilo bi dovoljno već to što su postavljene na znanstvene temelje tri ključne gramatičke discipline s usustavljenim nazivljem: glasoslovlje (fonetika, djelomice i fonologija), rječoslovlje (morfologija), stavkoslovlje (sintaksa)« (Tafra, 2014, 511).

3.2.2. Babukićev jezikoslovni doprinos

Prvo Babukićevo bitnije djelovanje vidljivo je u formiranju gajice. Ljudevit Gaj nije samostalno reformirao slovopis, nego mu je u tom pomogao i Vjekoslav Babukić. Vjekoslav Babukić utjecao je na stvaranje slovopisnoga sustava poznatoga kao gajica jer je Ljudevit Gaj 1835. u

članku *Pravopisz* prihvatio Babukićeva rješenja *dj, gj, nj, i lj* za nepčanike umjesto *d, g, n, l, a*, Babukić je iz Gajeve *Kratke osnove* prihvatio *č, š i ž* (Belaj, 1998, 10). Međutim, istraživanjem je dokazano kako je Babukić i prije 1835. prihvatio Gajeve slovopisna rješenja. O tom svjedoči pismo koje je Babukić još 1832. pisao svojem profesoru Franikiću slavonskom grafijom, a 1833. istomu je profesoru napisao drugo pismo promijenjenom grafijom, jer u njemu nalazimo *č, š, ž*, koje je prihvatio od Gaja (Tafra, 1993, 40). Međutim, postojala je jedna velika jezikoslovna razlika između Gaja i Babukića. »Jedina prava razlika sastoji se u pisanju jata. U dvoslovu *ie* i u preporuci da ga može svatko čitati po svome, ispuštajući *i* ili *e*, iako je najbolje vrijeme, dielo, stoji, dakle, već tada razrađen poznati stav iliraca o 'rogatom' e« (Tafra, 1993, 40). Kako navodi Branimir Belaj, Babukić dopušta različite izgovore jata (*i, e, je, ije*), ali ipak već u prvoj gramatici, *Osnovi slovnice*, preporučuje izgovor jata kao *je*, da bi u drugoj i trećoj gramatici, zbog sve većega Karadžićeva ugleda, propisao da se u kratkim slogovima koristi jednosložan izgovor (*je*), a u dugim dvosložan (*ije*) (Belaj, 1998, 12).

Babukiću je pripala uloga jezičnoga kodifikatora te na temelju njegova jezikoslovnoga rada možemo konstatirati kako se on zaista predao toj ulozi i zadaći. Upravo je on prvi pokušavao utvrditi gramatička pravila, čime je želio postaviti temelje kodifikaciji hrvatskoga jezika. »Babukić je u hrvatsku gramatiku uveo razlikovanje infinitivne i prezentske osnove te podjelu glagola na morfološke vrste prema infinitivnoj osnovi. [...] Podjelu na tri vrste (**am, em, im**) prema prezentskom završetku, koju su imali hrvatski gramatičari od Kašića nadalje, proširio je na četiri (**jem**)« (Tafra, 1993, 167). Dakle Babukić se je, kako navodi Belaj, u svojim morfološkim stavovima opredijelio za starije nastavke u dativu, lokativu i instrumentalu množine u trima sklonidbama (genitiv -a promjene -om/em, -ih, -i, genitiv -e promjena -am, -ah, -ami, genitiv -i promjena -im, -ih, -mi) te je uvođenjem tih starijih oblika želio ilirski jezik približiti ostalim južnoslavenskim narodnim i Hrvatima neštokavcima, ali je želio i njegovati književnojezičnu tradiciju (Belaj, 1998, 13-14). Međutim, Babukić je bio svjestan sve veće učestalosti novoštokavskih nastavaka, osobito u razgovornom jeziku, ali nije htio odustati od svojih uvjerenja kojima razdvaja učeni književni jezik od prostoga, narodnoga jezika, što je postupno dovelo do kraha i uzmaca morfoloških rješenja ilirizma i zagrebačke filološke škole te rezultirati pobjedom jezičnih stavova hrvatskih vukovaca krajem XIX. stoljeća (Belaj, 1998, 15). I danas nije potpuno jasno zašto je Babukić ustrajao na staroštokavskim morfološkim nastavcima kada su novoštokavski nastavci u hrvatskim gramatikama i u hrvatskoj književnosti supostojali od XVII. stoljeća (Belaj, 1998, 15).

»Babukić je razradio i deklinacijske tipove te je uočio niz imeničkih semantičko-gramatičkih kategorija (konkretnosti, apstraktnosti, materijalnosti, zbirnosti) i opisao ih da bi u deklinacijskom sustavu naslutio nulti nastavak« (Tafra, 1993, 166). »Velika je novost to što je Babukić naslutio nulti nastavak. Naime, njegov znak /-/ u popisu nastavaka ima vrijednost kao i drugi članovi toga popisa pa se može shvatiti kao opreka odsutnost ~ prisutnost« (Tafra, 2015, 12).

Nadalje, što se ostalih fonetsko-fonoloških problema tiče, iznimno je vrijedan podatak da je Babukić prvi put progovorio ponešto o akustično-artikulacijskim svojstvima glasova te dao podjelu glasova koja se ne razlikuje mnogo od podjela u suvremenim gramatikama (Belaj, 1998, 13). Pritom zapaža veliku važnost naglasaka. »Razlikovnu su ulogu naglasaka uočavali i gramatičari prije Babukića, ali valja istaknuti da Babukić vidi naglaske kao dodatno padežno razlikovno obilježje, dakle, morfonološki« (Ham, 2006, 73).

Jezikoslovni rad i doprinos Vjekoslava Babukića hrvatskomu jeziku vrijedan je unatoč činjenici što njegove gramatike nisu bile dobro prihvaćene. »Iako Babukić nije kulturnoj povijesti hrvatskoj ostavio prvorazrednih djela, mimoići se ne smije, jer da nije bilo njega, mnoge stvari ne bi bile počete, pa ni mnogi temeljni kulturni radovi u tom vrlo važnom periodu hrvatske borbe za opstanak ne bi bili svršeni« (Ravlić, 1965, 366). Branka Tafra smatra kako Babukićeve gramatike zauzimaju važno mjesto u povijesti hrvatskoga jezikoslovlja te da su poticajne za različita jezična istraživanja (Tafra, 1993, 168).

4. Vuk Stefanović Karadžić

4.1. Život Vuka Stefanovića Karadžića

Najveći reformator srpskoga jezika i jezikoslovac koji je započeo standardizaciju srpskoga jezika u XIX. stoljeću bio je Vuk Stefanović Karadžić. »Rođen je 1787. u selu Tršiću nedaleko od Loznice u zapadnoj Srbiji u obitelji hercegovačkih doseljenika. [...] Vukov životni put od priprostog pastirčića do najuglednijeg Srbina svoga vremena i počasnog doktora više sveučilišta

bio je buran i dramatičan, ispunjen neobično ustrajnim i opsežnim radom i borbom tokom koje je morao dokazivati ispravnost rezultata tog rada« (Flegar, 1978, 6).

Postoji malo podataka o Karadžićevu djetinjstvu i mladenačkom životu, pa se početkom Karadžićeva jezičnoga djelovanja najčešće smatra 1813. godina. Karadžić je od te godine pa do svoje smrti ustrajno radio na reformi srpskoga jezika. Na njegov je rad utjecao slovenski jezikoslovac Jernej Kopitar, koji je potaknuo Karadžića da se posveti reformi srpskoga jezika. »Kao vrlo učen filolog, kojeg su zbog poznavanja velikog broja jezika zvali i *monstrum scientiarum*, i kao čovjek od velikog društvenog ugleda i utjecaja Jernej je Kopitar odigrao značajnu ulogu u Vukovu životu i radu« (Flegar, 1978, 7). Tada je započela intenzivna suradnja između dvojice jezikoslovaca, a upravo je Kopitar Karadžiću dostavljao raznu literaturu koja mu je trebala pomoći u reformi srpskoga jezika. Vuk Stefanović Karadžić boravio je tijekom 1813. u Beču kada je napisao malu knjižicu (inače pismo Karadžiću Petroviću) i štampao ju, a ta je knjižica došla u ruke Jerneja Kopitara, koji se je potom sastao s Karadžićem i donio mu literaturu kako bi ga potaknuo da počne pisati narodne pjesme, gramatiku i riječi. Među dostavljenom je literaturom bilo i djelo Andrije Kačića Miošića *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* (Perović, 1964, 14-15). »Samoukom Vuku laskala je veza s Kopitarom, i bio je poslušna đak. Vuk je već prije čitao *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* fra Andrije Kačića-Miošića, i njime bio oduševljen. Kopitar mu je počeo davati i druge hrvatske knjige i rječnike kao pomagala, ali ih međusobno nisu nazivali hrvatskim nego 'šokačkim'« (Horvat, 2004, 198).

Dakle, Karadžić se je pri standardizaciji srpskoga jezika služio hrvatskim izvorima, što je tijekom 40-ih godina XIX. stoljeća uzrokovalo brojne jezične polemike o pripadnosti štokavice, o čemu je riječ u zadnjem poglavlju ovoga rada. Međutim, neosporiva je činjenica kako je Karadžić provodio reformu koristeći se raznim stranim izvorima i literaturi. Marija Salzmann Čelan (1995, 169) tvrdi da od XIX. stoljeća dolazi do jačanja Srbije i zaostalog srpstva te da su u tom veliku ulogu imali utjecajni ljudi iz inozemstva kao što je Grimm, Kopitar, Goethe, Engels i drugi, te je jasno da Karadžić nikada ne bi uspio bez uplitanja svojih inozemnih prijatelja. Osim toga, Jernej Kopitar stvarao je Karadžiću ugled u inozemstvu uvjeravajući strane krugove kako je srpska reforma pozitivna. Naime, Kopitar je 1832. uvjeravao nadređene službe da je Karadžićeva književna reforma politički povoljna za Austriju jer ona austrijske i turske Srbe odvlači od Rusa te im daje vlastitu književnost na voljenom materinskom jeziku, a ujedno ih priključuje katoličkim Ilirima (Grčević, 2009, 35). Ideja o sjedinjenju Srba s katoličkim Ilirima ilirska je ideja kulturnoga sjedinjenja svih južnih Slavena. Međutim, ta je ideja postojala samo u teoriji, ali nije zaživjela i u praksi.

Karadžić u početnim godinama svojega reformskoga djelovanja nije imao mnogo podrške ni u srpskim ni u inozemnim krugovima. Kako navodi Flegar, Srbi su početkom XIX. stoljeća živjeli u dvije različite kulturne sfere, pa su i Srbi u Austriji, tzv. Južnoj Ugarskoj imali više od stotinjak godina kulturnoga razvoja tijekom kojega se je razvijala i srpska književnost nakon velikih seoba Srba krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća, a ta je književnost imala crkveni karakter i obrambenu vjersko-nacionalnu funkciju, što je pokazivalo jasne namjere Austrije za pokatoličivanjem (Flegar, 1978, 8). Stoga su vodeći pravoslavni crkveni krugovi strahovali da će Karadžić svojom reformom, koja je počivala na novoštokavskoj osnovici, uzdrmati njihovu vjeru i položaje. »Vuk se sukobio s vrlo širokim krugom neprijatelja, gotovo sa svima koji su među Srbima imali kakvu duhovnu ili svjetovnu vlast i ugled. [...] Motivi im svima nisu bili identični, ali su po žestini i zloćudnosti napada bili vrlo slični. Čitava hajka protiv Vuka počela je pod plaštem borbe za obranu pravoslavlja protiv opasnosti od pokatoličavanja. [...] Konzervativni crkveni krugovi vidjeli su glavnu opasnost u pravopisnoj reformi, u vukovici, a osobito lošim predznakom za pravoslavlje smatrali su preuzimanje *j* (‘nečastive jote’) iz latinice. Stoga su upotrijebili sav svoj nesumnjivo veliki autoritet kako bi Vuka onemogućili i u Beču, i u Pešti, i u Rusiji, i u Srbiji« (Flegar, 1978, 10). Tako i Karadžić u svojim spisima navodi: »No najveći povod da me grde sve do danas bio je mojim neprijateljima i zavidljivcima latinsko slovo *j* – jer ovi bezumnici iz mržnje prema meni neće da razmisle o tome da smo mi osim latinskog *j* primili u naše pismo još ova latinska slova: *a, i, o, m, t*« (Perović, 1964, 108). Karadžić je nepokolebljivo nastavljao svoj reformski rad dok nije pobijedio svoje protivnike. »Za konačnu pobjedu narodnog jezika u srpskoj književnosti odlučujuća je bila 1847. godina, kada su Vuk i nekoliko drugih uglednika od pera objavili djela pisana čistim narodnim jezikom i tiskana novim pravopisom. [...] Međutim, za potpunu i konačnu pobjedu Vukovih reformi trebat će proći još dva desetljeća. [...] Službeno priznanje svoga pravopisa Vuk nije dočekaao. Učinjeno je to u Srbiji 1868, nekoliko godina nakon njegove smrti« (Flegar, 1978, 11).

4.2. Karadžićev jezikoslovni rad

Kako smo naveli, Karadžićev jezikoslovni rad započeo je 1813. godine. Bio je svjestan da srpski jezik treba trgnuti iz višestoljetnoga mrtvila jer Srbi nisu imali ni jedne knjige po kojoj bi učili svoj jezik, nego je svatko govorio kako je smatrao ispravnim. Zato Karadžić u svojim spisima navodi: »Kad sam stupio u književno polje, srpski pravopis bio je u istom stanju kao i srpski jezik. Svaki Srbin koji je ma što pisao držao se više ili manje crkveno-slavenskog pravopisa, svaki na svoj način, tako da je ne samo jedna te ista riječ bivala napisana različito u

dvjema knjigama jednog istog pisca, nego su često čak u istoj knjizi jedne riječi različito pisane« (Perović, 1964, 107). Kako navodi Flegar, prvi je Karadžićev rad na jezičnom planu uslijedio vrlo brzo jer je već početkom jeseni 1814. objavio prvu srpsku gramatiku *Pismenicu serbskoga jezika*. Iako je ta gramatika imala dosta nedostataka, jer Karadžić nije imao pred sobom nikakav valjan uzor, u njoj su izražene neke novosti: umjesto gramatike *slavjanskoga jezika* kakvu je javnost očekivala, došla je knjiga pisana *po govoru prostoga naroda* (Flegar, 1978, 9). Upravo je narodni jezik bio temelj Karadžićeve reforme srpskoga jezika. Zato Karadžić navodi: »U našijem je narodnim pjesmama za nas najdragocjenija čistoća i sladost našega jezika: kad bi književnici naši to poznavali, onda oni ne bi kvarili i grdili najveću dragocjenost svoga naroda, svoj narodni jezik, nego bi se trudili naučiti ga iz narodnijeh pjesama« (Perović, 1964, 19).

Nakon kratke gramatike, Karadžić je u Beču objavio svoje prve zbirke pjesama. »Zbirke pjesama iz 1814. i 1815. Karadžić je nazvao *Mala prostonarodna slaveno-serbska pesnarica* i *Narodna srbska pesnarica*. [...] Pjesnaricu iz 1815. Karadžić je posvetio Jerneju 'Jerneju Kopytaru Krajncu' kao 'najvećem prijatelju i dobroželatelju Srbskoga književstva'« (Grčević, 2009, 7). Međutim, ni jedna zbirka nije imala većega uspjeha. Prvi je veći uspjeh uslijedio 1818. godine kada je objavio *Srpski rječnik*. Kako bi sastavio rječnik, koristio se je starim hrvatskim rječnicima. »Uz Kopitarovu pomoć, Vuk je preuzeo iz hrvatske leksikografije (Della Bella, Stulli, Jambrešić, Mihalja, Belostenec i drugi) za svoj 'Srpski rječnik' 1818. samo one riječi koje su Srbi razumjeli, a izostavio je tipično hrvatske. Preuzeo je i hrvatsku akcentuaciju« (Salzmann Čelan, 1995, 169). Valja napomenuti kako Karadžić nije samostalno sastavio rječnik, nego mu je u tom pomogao Jernej Kopitar. »Iako je Kopitar suautor ili čak glavni autor Srpskoga rječnika iz 1818. godine, njegovo se ime u Rječniku nigdje ne spominje. Razlog je tomu jasan: Kopitar je nakon prvih reakcija na Karadžićeve radove procijenio da rječnik ne bi imao šanse postati prihvaćenim u srpskim intelektualnim krugovima ako bi mu javnim suautorom bio on kao poznati austrofilski katolik i provoditelj jezične politike bečkih kancelarija« (Grčević, 2009, 16).

Karadžić je postepeno jačao svoj utjecaj i jezikoslovna načela, a posebno je ojačao tijekom 40-ih godina XIX. stoljeća kada je u časopisu *Kovčević za istoriju i jezik i običaje* objavio programski spis *Srbi svi i svuda* (Salzmann Čelan, 1995, 169). To je spis koji je u srpskim udžbenicima zastupao Karadžićev pansrbizam, po kojem su svi štokavci zapravo Srbi, kao i velikosrpski program prema kojemu bi Makedonija, Kosovo, Crna Gora, Bačka, Banat, Srijem, Bosna, Hercegovina, Dalmacija, Slavonija, kao i velik dio civilne Hrvatske, zapravo bili srpski krajevi (Auburger, 2009, 12). Time bi se postignula jezična unifikacija kao preduvjet

za teritorijalnu integraciju. Mario Grčević navodi kako je Auburger ocijenio da se nakon opsežnoga transfera iz hrvatskoga u novonastajući srpski književni jezik pokazalo kako je tek riječ o prvoj etapi u djelovanju serbokroatizma. Dugoročni strateški cilj bio je preusmjeriti hrvatski u nove srpske razvojne tijekove te ga na kraju zamijeniti novonastalim srpskim književnim jezikom (Grčević, 2009, 45). Karadžić je u tekstu *Srbi svi i svuda* proglasio sve štokavce Srbima, što je značilo da je Srbima proglasio ne samo pravoslavce štokavce, nego i sve katolike štokavce i muslimane štokavce, čime je gotovo, što se tiče Hrvata, eliminirao Hrvate kao narod i postao od tada najpoznatiji i najutjecajniji zagovaratelj velikosrpske ekspanzije (Perić, 2005, 388). Takvi jezični stavovi utjecali su na standardizaciju hrvatskoga jezika u drugoj polovici XIX. stoljeća.

Vuk Stefanović Karadžić zbog svojega je stila pisanja dobio je i titulu oca srpske etnografske znanosti. »Od samog početka, kad je počeo skupljati narodne umotvorine i građu za Rječnik, pokazivao je velik interes za duhovni i materijalni život svojega naroda. Zapisujući različite narodne običaje, vjerovanja, tradicije, ali i bilježeći podatke o društvenim institucijama, o političkim i gospodarskim prilikama, ostavio je veliku i vrijednu građu za upoznavanje i proučavanje narodnog života« (Flegar, 1978, 12). Karadžić je uspio reformirati srpski jezik, ali se treba zapitati na čijim je temeljima to ostvario.

5. Polemika objavljena u *Kolu* 1847. godine

5.1. Prijateljski dopisi o pravopisu između Babukića i Karadžića

Kao što smo vidjeli u prvom poglavlju, prva polovica XIX. stoljeća bilo je razdoblje u kojem dolazi do učvršćivanja standardizacije hrvatskoga jezika, koja je započela još početkom XVII. stoljeća. Međutim, u prvoj polovici XIX. stoljeća započinje standardizacija srpskoga jezika pod vodstvom srpskoga filologa Vuka Stefanovića Karadžića. S obzirom na to da su oba jezika postavili novoštokavsku osnovu kao temelj jezika, često je dolazilo do nesporazuma po pitanju utemeljenja zajedničkoga južnoslavenskoga jezika. Naime, prva polovica XIX. stoljeća u hrvatskoj je povijesti obilježena hrvatskim narodnim preporodom ili ilirskim pokretom, u kojem su njegovi pristaše ilirci pokrenuli ideju kulturnoga sjedinjenja svih južnih Slavena. Međutim, to nije bilo izvedivo. Sredina XIX. stoljeća razdoblje je u kojem dolazi do razvitka nacionalnih svijesti, a time i jezika. Koliko je bilo nemoguće formiranje jednoga jezika za sve južne Slavene svjedoči primjer polemike o jeziku između hrvatskoga jezikoslovca Vjekoslava

Babukića i srpskoga jezikoslovca Vuka Stefanovića Karadžića. Ta je polemika objavljena u časopisu *Kolo* 1847. godine i moguće je uvidjeti koliko suprotnosti postoji u razmišljanju kakav je to hrvatski, a kakav je to srpski jezik. U časopisu *Kolo* polemika je izišla u obliku pisma u kojem se prvo nalazi odgovor Vjekoslava Babukića na knjigu koju mu je Karadžić poslao iz Beča, a zatim slijedi odgovor Vuka Stefanovića Karadžića na Babukićev odgovor.

Vuk Stefanović Karadžić 1846. godine u Beču je objavio svoju knjigu te ju je poslao hrvatskomu jezikoslovcu Vjekoslavu Babukiću (Vraz, 1847, 69). Stoga je Vjekoslav Babukić u časopisu *Kolo* 1847. godine napisao recenziju na knjigu *Vuka Stef. Karadžića i Save Tekelije pisma visokopreosveštenome gospodinu Platonu Atanackoviću, pravoslavnome vladici Budinskome o srpskome pravopisu sa osobitijem dodatcima o srpskom jeziku*, pri čemu je iznio svoje poglede po pitanju nekih jezikoslovnih načela te je zahvalio na uručenoj knjizi (Vraz, 1847, 69).

Babukić navodi kako je odlučio pročitati Karadžićevu knjigu istoga trena kada je od gospodina Pejakovića saznao da je Karadžić u svojem djelu iznio nova slova za glasove hrvatskoga jezika: »čuvši, rekoh, od g. P., da kanite tamo u Beču nova pismena kovati za nekoje glase našega jezika, pročitam odmah tu Vašu milu mi knjigu« (Vraz, 1847, 70). Iz navedenoga citata možemo zaključiti kako se je Vjekoslav Babukić prema srpskomu jezikoslovcu odnosio s poštovanjem, ali se u Babukićevu odgovoru primjećuje ton ironije, što proizlazi iz Babukićeve zatečenosti onim promjenama koje je Karadžić iznio u svojoj knjizi o srpskom pravopisu. Naime, kako navodi Branka Tafra, Karadžić predlaže da se u latinicu ubace ćirilčna slova mjesto latiničnih *ć, č, š, ž, ě*, a Babukić odbija takav prijedlog, pogotovo jer su ilirski slovopis odobrili tadašnji »najslavniji jezikoslovci: Rask, Bopp, Keppen i Šafarik« (Tafra, 2014, 500-501). O tom govori sljedeća Babukićeva izjava objavljena u *Kolu*: »Što se pismenah novih tiče, koja naměřavate kovati, ja mislim, da bi to suvišno i nespretno bilo; jer bi se time obličje latinskih, ili bolje rekouć zapadno-europejskih pismenah poremetilo i nagårdilò« (Vraz, 1847, 71). Vjekoslav Babukić obraća se izravno Vuku Stefanoviću Karadžiću te mu želi prikazati što o jeziku i pravopisu misle ostali hrvatski jezikoslovci te se nada kako se Karadžić neće uvrijediti zbog stavova hrvatskih jezikoslovaca. O tom svjedoče sljedeće Babukićeve riječi: »Iz onih nekoliko rćih vidět ćete, kako ja i ostali ovdšnji pismenici (?) mislimo o pravopisu našem. Nama je više stalo za istinu nego li za ćiju slavu. [...] I budući da ste na posljedujoj strani Vaše knjige rekli 'Ja se na spisatelje naše, koji u ovome djelu misle drugaćije od mene, ne srdim', – uzdam se, da se nećete ni na mene sårditi« (Vraz, 1847, 70). Naime, osnovno polazište Vjekoslava Babukića, a time i Iliraca, bilo je da novoutemeljeni jezik (tada još planirani

zajednički književni jezik južnih Slavena) treba svojim obilježjima približi zapadnoeuropskoj kulturi. Zato Babukić odbacuje ideju uvođenja ćirilčnih grafema. »Ilirci su silno nastojali svoj književni jezik staviti uz bok europskih jezika pa Babukić i za ispravnost novih grafema traži potvrdu u europskoj slovopisnoj praksi. To će svoje stajalište iznijeti i u odbacivanju Karadžićeva prijedloga da se latinica 'popravi' ćirilčnim koja je on namjeravao dati iskovati« (Tafra, 2014, 500).

Vjekoslav Babukić u svojem je odgovoru oslovio sve Hrvate, Srbe i ostale južne Slavene, Jugoslavenima. Babukić stoga proziva Vuka Stefanovića Karadžića da poštuje vlastite teze koje je iznio na dvadesetoj strani u svojoj knjizi *O srpskom pravopisu sa dodacima o srpskom jeziku*, gdje navodi kako bi se trebao konstruirati takav jezik i pravopis koji bi za sve Jugoslavene bio jednak i koji bi svim Jugoslavenima bio razumljiv. Tako Babukić navodi: »Kako sada mi (Jugoslaveni) stojimo, razděljeni na iztočni i zapadni věrozakon i obrede, nemože se ništa mudrie i pametnie reći, nego što Vi rekoste na str. 20. Vaše knjige: 'Mi svi valja da se trudimo, dotle da dotjeramo, da nam jezik u knjigama bude tako jednak, da se svaka knjiga može od slova do slova preštampati od latinskih slovah slavenskima, a od slavenskih latinskima, pa ćemo onda (i samo onda) biti jedan narod i imati jednu književnost'« (Vraz, 1847, 71). Kako navodi Branimir Belaj, općejezična se problematika kod Vjekoslava Babukića očituje iz njegova poimanja hrvatskoga jezika koji bi zajedno s drugim južnoslavenskim jezicima tvorio ilirski jezik te bi se preko tog zajedničkoga jezika mogli ujediniti svi južni Slaveni, što bi pomoglo u borbi protiv mađarizacije i germanizacije (Belaj, 1998, 8-9). Upravo je to bila ilirska ideologija. Međutim, unutar te ilirske ideologije postojale su suprotnosti. Kako tvrdi Gordana Crnković, ilirci žele ostvariti svoj program kulturnoga ujedinjenja te smatraju da će jednim književnim jezikom, pod neutralnim ilirskim imenom, ujediniti sve južne Slavene, ali ipak Babukić kodificira hrvatski jezik, jezik koji ima ista ona obilježja koja se nalaze u višestoljetnoj hrvatskoj književnosti i u brojnim gramatikama i rječnicima u kojima se od kraja XVI. stoljeća normira jedan kulturni naddijalekt (Crnković, 1993, 70). Tafra navodi kako se osnovno Babukićevo mišljenje o "ilirskom" književnom jeziku može očitati iz samo jedne rečenice upućene Karadžiću u raspravi koja je objavljena 1847. u časopisu *Kolo*, koja ujedno pokazuje i svu razliku između tih dviju škola (Tafra, 1993, 44). To je rečenica u kojoj Babukić tvrdi kako ilirci ne namjeravaju formirati samo jedno dominantno narječje kako je to namjeravao Vuk Karadžić: »Ali mi ne naměravamo, kao Vi, jedno narěčje gospodarujućim učiniti, veće u jednom najmljenom znaku svakolika narěčja sjediniti« (Vraz, 1847, 73). Zato, kako navodi Branimir Belaj, takva koncepcija izgradnje književnoga jezika na osnovi svih

južnoslavenskih jezika nije mogla opstati. Nisu ju prihvatili ni Srbi ni Slovenci ni Bugari jer se teorijskih i programskih postavaka nije pridržavao ni sam Babukić, normirajući u svojim gramatikama hrvatski književni jezik na štokavskoj dijalekatnoj (sic!) osnovici nadograđivanoj elementima ostalih dvaju hrvatskih narječja (Belaj, 1998, 9).

Nakon Babukićevih jezikoslovnih pogleda objavljen je Karadžićev odgovor. Karadžić odgovara Babukiću s poštovanjem. Međutim, već na početku odgovora Karadžić navodi kako se njihovi pogledi po pitanju pravopisa mimoilaze: »Velika Vam hvala na Kolendaru i na onome osobito naštampanome članku o pravopisu. Moje i Vaše su se misli o tome mimoišle. Ja i danas, pročitavši i Vaš članak i pismo i čuvši, da i drugi gdje koji misle drukčije od mene, u ovoj stvari ostajem sa svijem na onome, što sam kazao u knjižici onoj« (Vraz, 1847, 72). Iz odgovora možemo primijetiti kako Karadžić ne prihvaća Babukićeve, odnosno ilirske reforme jezika, nego ostaje pri svojim jezikoslovnim stajalištima koja je objavio u knjizi *O srpskom pravopisu sa dodacima o srpskom jeziku*. Karadžić iznosi svoje argumente o pravopisu te zastupa fonološko načelo pisanja, koje propisuje da se piše onako kako se govori. »Da netreba niko vèra, mèra, dèlo, lèpota, nèdro da čita vijera, mijera, dijelo, lijepota, nijedro, to mislim, da sad i sami priznajete; i to je opet svjedočanstvo, da treba pisati, kao što se govori, pa da svak bez pogađanja zna, kako valja čitati« (Vraz, 1847, 73). Na tu je opasku reagirao Vjekoslav Babukić kao predstavnik morfonološkoga pravopisa, "piši za oči govori za uši". Babukić tvrdi kako su hrvatski jezikoslovci protiv ideje da se jedno narječje u hrvatskom jeziku pretvoriti u jedino i glavno narječje, nego da nastoje sva narječja sjediniti pod okriljem jednoga naddijalekta. »Babukić je naglašavao da hrvatski književni jezik neće slijediti jedan određeni mjesni govor nego bogatu književnu tradiciju« (Klinčić, 2015, 63).

Karadžiću također smeta kako hrvatski jezikoslovci koriste rogato *ě*. »Gdje koji su sad ostavili *ě*, ali opet ne čine dobro, što svuda pišu mjesto njega *ie*: jer čitatelj opet nezna, gdje je *ie* dva sloga (k.n. u bielo, liepo, diete), gdje li je jedan slog (kao n. p. u bielilo, dieca), gdje li se *i* sa *l* pretvara u Jb (lj), a sa *n* u Hb (nj) (kao liepota, niedra), gdje li se izgovara kao samo *e* (kao n. p. u pried kućom, prieko Dunava, nasried pola)« (Vraz, 1847, 74). Naime, Karadžić je bio protiv rogatog *ě* koje se moglo čitati kao *ie*, *e* ili *i*, odnosno kako je tko htio. Međutim, Babukić je za razliku od Gaja, koji je čitanje jata prepuštao svakomu na volju, nastojao normirati izgovor jata (*ě*) pa preporučuje izgovor kao *je* (Morić-Mohorovičić, 2014, 165).

Karadžić govori i o dubrovačkom južnom govoru kao da je sastavni dio srpskoga jezika, što se iščitava iz Karadžićeva izlaganja u kojem se dubrovački jezik prisvaja i naziva srpskim

jezikom. »U riječima od ovijeh primjera ja bih rekao, da ni *Osman Gundulićev* nije naštampan kao što bi trebalo: kad se u ostalome njegov pravopis promijenio, valjalo je i ovakve riječi naštampati po današnjem dubrovačkome i svemu južnome govoru naroda **našega**« (Vraz, 1847, 74). Naime, Karadžić prisvaja novoštokavštinu kao temelj srpskoga jezika te je tu teoriju objavio u političkoj brošuri *Srbi svi i svuda*, brošuri koja sve štokavce proglašava Srbima neovisno o vjeri. S obzirom na to da je štokavica prisutna u Dubrovniku još od Gundulićeva vremena, Karadžićeva je ideologija obuhvaćala i dubrovačko područje. Također, možemo pretpostaviti kako je Karadžić svoj poticaj proučavanja Gundulićeva *Osmana* pronašao u godini 1842., kada je Matica ilirska odlučila objaviti to djelo u skladu s novim pravopisom. »Na Saboru Ilirske čitaonice održanom u lipnju 1842. godine Babukić podnosi izvješće u kojem kaže kako će Gundulićev *Osman* biti prva knjiga koju će tiskati Matica ilirska na organičkom pravopisu. Ona je odabrana iz razloga jer je već prevedena na talijanski, a u Beču se prevodi na njemački jezik. Vjekoslav Babukić napisao je predgovor tom izdanju Gundulićeva *Osmana*« (Vlašić, 2015, 54). Karadžić za dubrovački jezik kojim je napisano Gundulićevo djelo tvrdi kako su Dubrovčani u svojim stihovima pjesama koristili nepravilne i “hrapave” stihove te da su to oni zasigurno preuzeli iz talijanskoga jezika, ali mu Babukić spremno odgovara kako se slaže da u dubrovačkom pjesništvu postoje nepravilnosti, ali kako ti “hrapavi stihovi” nisu preuzeti iz talijanskoga jezika, nego da je ta karakteristika oduvijek bila obilježje naše (hrvatske) narodne poezije koju je Gundulić vrlo dobro poznao (Vraz, 1847, 75-76). Iz takvih rasprava o dubrovačkom jeziku možemo pretpostaviti kako je bilo velikih jezičnih sukoba oko podrijetla novoštokavštine, o čemu je riječ u sljedećem poglavlju.

Na kraju svojega odgovora u *Kolu*, Karadžić je naveo kako želi postići dogovor s ilircima oko zajedničkog jezika. »Da bi nam jezik u knjigama bio tako jednak, da se svaka knjiga može od slova do slova preštampati od Latinskijeh slova Slevsnjima, a od Slavenskijeh Latinskima, moramo se dogovoriti, što ćemo činiti mi sa x, a Vi sa h u rod. množt. kod imena« (Vraz, 1847, 78). Međutim, dogovora nikada nije bilo, izuzev Bečkoga književnoga dogovora 1850. godine, dogovora koji nikada u praksi nije zaživio, ali koji je tijekom druge polovice XIX. stoljeća utjecao na hrvatske vukovce koji su provoditi vukovsku koncepciju u procesu standardizacije hrvatskoga jezika.

Iako su Vjekoslav Babukić i Vuk Stefanović Karadžić načelno polazili s istih jezikoslovnih stajališta kojima su zagovarali stvaranje zajedničkoga jezika južnih Slavena, na temelju te polemike može se dokazati koliko su njihovi zasebni pogledi o jeziku bili suprotni. Kasnijim su se istraživanjima pokazale mnoge jezikoslovne suprotnosti između Karadžića i

Vjekoslava Babukića, odnosno iliraca. »Karadžićev je pravopis fonološki (‘Piši kako govoriš’), a Babukićev morfonološki (‘Piši za oči, govori za uši’), Karadžiću je osnova književnoga jezika jedan dijalekt pa stoga propisuje dosljedno novoštokavske oblike i dvosložan odraz dugoga jata, dok je Babukiću pri normiranju osnova ‘ćela Ilirija’, odnosno hrvatski književni jezik pa objedinjuje dotadašnju književnojezičnu raznolikost na (novo)štokavskoj osnovi s nesinkretskim množinskim padežima (DLI), zajedničkim svim trima književnim stilizacijama, te svodeći jatovsku izgovornu različitost pod slovopisnu istost (ě), ali savjetujući da se svi uče pravomu ilirskom jekavskom izgovoru« (Tafra, 2014, 501).

5.2. Problematika novoštokavske dijalektalne osnove

Nakon objavljenih prijateljskih dopisa između Vjekoslava Babukića i Vuka S. Karadžića, uredništvo časopisa *Kolo* iznosi svoja mišljenja o njihovoj jezikoslovnoj raspravi. Zato uredništvo navodi: »Mi dragovoljno primismo tu raspravu dvojice naših učenih glavah o pravopisu i jeziku našem, i bit ćemo uvijek gotovi stvarma takve ruke mēsta naći u našem Kolu, ako u ostalom budu po svemu odgovarale promicanju nar. naše književnosti« (Vraz, 1847, 80).

Uredništvo Kola najviše se je osvrnulo na problematiku dubrovačke književnosti jer je Karadžić u polemici s Vjekoslavom Babukićem iznio tvrdnju kako je dubrovačka književnost prisvojila elemente i karakteristike iz talijanskoga jezika, čime ona nije dio hrvatske književne tradicije. Također, uredništvo navodi kako nitko ne može osporiti činjenicu da je talijanska romantična poezija utjecala na rad dubrovačkih pjesnika jer je svima poznato kako su Dubrovnik i Italija bili povezani društvenim i trgovačkim vezama (Vraz, 1847, 81). Takve su tvrdnje bile težak udarac hrvatskoj književnoj tradiciji i jeziku jer se time na neizravan način osporava temelj dubrovačke književnosti odnosno podrijetlo štokavice kao njezine osnovne karakteristike. S takvom je tvrdnjom Vuk Stefanović Karadžić mogao promicati svoju velikosrpsku ideologiju kako su svi štokavci Srbi te je prisvojio novoštokavštinu kao proizvod srpskoga jezika. Ta su jezikoslovna stajališta iz mnogobrojnih razloga netočna.

Ako se govori o štokavštini, onda se mora znati da je živjela u Hrvatskoj prije Karadžića, odnosno da je dubrovački jezik zapravo štokavski jezik s elementima čakavštine na kojem su pisana brojna književna djela, a Srbi još ni u XVIII. stoljeću nisu imali neku istaknutiju književnost na narodnom jeziku (Salzmann Čelan, 1995, 169). Karadžić je osobno priznao u spisima tijekom 20-ih godina kako Srbi još uvijek nemaju svoj jezik pa ni knjigu koja bi bila napisana po srpskoj gramatici. »Već ima blizu hiljadu godina kako Srblji imaju svoja slova i pismo, a do danas još ni u kakvoj knjizi nemaju pravoga svog jezika« (Perović, 1964, 48). S

druge strane, hrvatska je književnost, i to nadasve dubrovačka književnost, uživala svoju višestoljetnu postojanost s novoštokavskom dijalektalnom osnovicom. »Hrvatski novoštokavski jezični izraz izvire u obliku usmene književne stilizacije pučke štokavštine zapadnoga tipa već u XVII. stoljeću kada je u vrijeme protureformacije, odnosno za potrebe katoličke obnove, svećenicima i redovnicima bio potreban dijalekt rasprostranjen, razumljiv i poznat na što širem području. To je područje već u XVII. stoljeću obuhvatilo Bosnu, Slavoniju, područje oko Dubrovnika i Hercegovinu« (Belaj, 1998, 5-6). Također, ako gledamo povijest hrvatskoga književnoga jezika u presjecima kako navodi Branka Tafra, onda možemo vidjeti da je na svakom presjeku zadržana čvrsta jezgra koja ne prekida njegov kontinuitet, ali da ima i obilježja svojega vremena. Ono što spaja "ilirski" jezik s prethodnim razdobljima ista je supstancija, a to je štokavsko narječje s pretežito novoštokavskim crtama i određenim međudijalektalnim prožimanjem, pa je izbor književnoga jezika novoštokavske osnovice za općehrvatski književni jezik bio samo logičan nastavak višestoljetnoga puta hrvatskoga književnoga jezika (Tafra, 1993, 164). Dakle, novoštokavica se prvo pojavila u starijoj hrvatskoj književnosti.

Karadžić je novoštokavsku osnovu usvojio proučavajući stariju hrvatsku literaturu. Upravo je Karadžić u predgovoru drugoga izdanja *Srpskoga rječnika* iz 1852. godine priznao kako je od Jerneja Kopitara dobio hrvatske rječnike te da se njima služio pri izradi *Srpskoga rječnika* iz 1818. godine (Grčević, 2009, 14). Pritom se Karadžić najviše koristio djelima Bartola Kašića i Andrije Kačića Miošića. Vladimir Horvat zaključio je da se Kašićev *Hrvatsko-talijanski rječnik* i Karadžićev *Srpski rječnik* podudaraju u slovima i u naglascima, samo što Kašić imenicama dodaje genitiv i rod, a Karadžić samo rod, što bi značilo da su hrvatski isusovački rječnici poslužili Karadžiću ne samo kao uzori, nego kao i izvori (Horvat, 2004, 198).

Dakle, navedeni primjeri dokazuju kako novoštokavska osnova pripada hrvatskoj književnoj tradiciji. Prema Auburgeru, razvoj jedinstvenoga ijekavskoga novoštokavskoga općega, književnoga i standardnoga jezika u okviru hrvatskoga kao zasebnoga jezika zauzima razdoblje od barem četiri stoljeća, odnosno počinje najkasnije na prijelazu iz XVI. u XVII. stoljeće (Auburger, 2009, 17). Također, standardizacija hrvatskoga jezika ne može se uspoređivati sa standardizacijom srpskoga jezika. »Pri povlačenju usporedbi sa srpskim jezikom često se zaboravlja da Hrvati polovicom XIX. st. u izgrađivanju standardnoga jezika nisu počeli od nulte točke. Opće je poznato da je Vuk Stefanović Karadžić tek 1818. objavio *Srpsku gramatiku* i *Srpski rječnik* i da od toga vremena počinje povijest današnjega srpskoga

standardnoga jezika« (Tafra, 2006, 47). Grčević tvrdi da Karadžić nije uspio u krug srpskoga kulturnoga nasljeđa uvrstiti svoje književnojezične temelje, nego da su oni ostali hrvatski, čime je novonastali Karadžićev srpski književni jezik postao jezikom bez vlastitih nacionalnih književnojezičnih korjenova, tj. s korijenima na tuđoj nacionalnoj pismenosti (Grčević, 2009, 46).

6. Zaključak

Na kraju ovoga rada možemo zaključiti kako se intenzivna potreba za formiranjem jedinstvenoga hrvatskog književnog jezika javlja na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće. Takva se potreba počela ostvarivati tijekom 30-ih godina XIX. stoljeća kroz prizmu kulturnoga i političkoga ujedinjenja Hrvata. To je ujedno razdoblje rađanja hrvatske nacionalne svijesti i razdoblje u kojem je hrvatski jezik odlučio pružiti otpor mađarizaciji, germanizaciji, talijanizaciji, ali i srpskomu jeziku, koji se je pod svojim strategom Vukom Karadžićem nastojao protegnuti i nad hrvatskim jezičnim prostorom. Naime, ilirski je pokret težio kulturnomu sjedinjenju svih južnih Slavena kako bi se narodi na jugoistoku Europe mogli lakše obraniti od pojačane mađarizacije i germanizacije. Međutim, nisu svi južnoslavenski narodi jednako shvaćali ilirsku ideju kulturnoga sjedinjenja. Zato se je ilirska ideja s vremenom pretvorila u program sjedinjenja hrvatskih prostora koji su stoljećima bili rascjepkani. Stoga u hrvatskom narodnom preporodu dolazi do stvaranja svijesti kako se proces sjedinjenja hrvatskih zemalja najlakše može postići ako se prvo provede jezična unifikacija hrvatskoga jezika. Upravo je jezična unifikacija glavni preduvjet da se ostvari teritorijalna integracija nekoga prostora jer se time okupljaju govornici istoga jezika. Međutim, da bi se ostvarila jezična unifikacija, bilo je potrebno provesti standardizaciju hrvatskoga jezika koja se temelji na novoštokavskoj dijalektalnoj osnovici. U isto je vrijeme srpski filolog Karadžić provodio

reformu srpskoga jezika također na novoštokavskoj osnovi. Pritom je Karadžić naglašavao teoriju da je novoštokavska osnova isključivo proizvod reformiranoga srpskoga jezika. Kao što smo naveli u radu, takvo je stajalište pogrešno jer je Karadžić osnovu svoje reforme preuzeo iz hrvatskih gramatika i literatura. Karadžićevim se stavovima uspješno suprotstavio Vjekoslav Babukić jer je shvatio stvarnu namjeru srpskoga filologa. Smatram kako je Babukićev jezikoslovni rad iznimno bitan za hrvatsku jezičnu povijest jer je on prvi među ilircima zaključio kako Karadžić ne namjerava provoditi ilirsku ideju sjedinjenja Slavena. Babukić je jedini na vrijeme shvatio da Karadžić putem svoje vlastite ideologije, koja je sve štokavce proglasila Srbima, nastoji utemeljiti velikosrpsku ideju kojom bi Srbi stvorili primat nad svim južnim Slavenima. Međutim, kao što smo vidjeli, Vukova ideja nikada nije imala korijena zato što je svoj temelj crpila iz bogatoga izvora hrvatske novoštokavske književne povijesti

7. Literatura

- Auburger, Leopold (2009). *Hrvatski jezik i serbokroatizam*. Rijeka: Maveda.
- Belaj, Branimir (1998). Mjesto Vjekoslava Babukića u procesu standardizacije hrvatskoga jezika. *Jezikoslovlje*, 1(1), str. 5-19.
- Crnković, Gordana (1993). *Portreti hrvatskih jezikoslovaca*. Zagreb: Hrvatski radio.
- Flegar, Milorad (ur.) (1978). *Vuk Stefanović Karadžić: Izabrani spisi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Grčević, Mario (2009). Jernej Kopitar kao strateg Karadžićeve književnojezične reforme. *Filologija*, 53, str. 1-53.
- Ham, Sanda (2006). *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Horvat, Vladimir (2004). Kristijanović i Kopitar. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 14-15, str. 195-203.
- Jonke, Ljudevit (1975). Ljudevit Gaj kao višestruki pobjednik. *Jezik*, 23(3-4), str. 67-79.
- Klinčić, Ivana (2015). Utjecaj kajkavske jezične tradicije na jezik Vjekoslava Babukića. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 4, str. 59-70.
- Morić-Mohorovičić, Borana (2014). Novi život Babukićeve Osnove slovnice slavjanske. *Fluminensia*, 26(2), str. 164-167.
- Perić, Ivo (2005). Hrvatska u prvoj polovici 19. stoljeća. U: Mirko Valentić i Lovorka Čoralić (ur.), *Povijest Hrvata. Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskog rata* (str. 345-418). Zagreb: Školska knjiga.
- Perović, Dušanka (ur.) (1964). *Vuk Stefanović Karadžić: O književnosti i književnicima*. Beograd: Izdavačko poduzeće Rad.

Ravlić, Jakša (1965). Ilirska knjiga. U: Marin Franičević (ur.), *Hrvatski narodni preporod*. Zagreb: Matica hrvatska.

Salzmann Čelan, Marija (1995). Jezik, ideologija i politika. *Medicinski vjesnik*, 27(1-2), str. 167-173.

Samardžija, Marko (1995). Hrvatska jezična problematika u 19. stoljeću. *Fluminensia*, 7(1), str. 15-22.

Samardžija, Marko (1997). *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Tafra, Branka (1993). *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Zagreb: Matica hrvatska.

Tafra, Branka (2006). Značenje narodnoga preporoda za hrvatski jezik. *Croatica et Slavica Iadertina*, 2(2), str. 43-55.

Tafra, Branka (2014). Prva hrvatska znanstvena gramatika. U: Vjekoslav Babukić. *Ilirska slovnica* (str. 467-525). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Tafra, Branka (2015). Babukićeva Ilirska slovnica – 160 godina poslije. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 4, str. 1-17.

Vlašić, Vesna (2015). Uloga i značenje Vjekoslava Babukića u Ilirskoj čitaonici. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 4, str. 52-58.

Vraz, Stanko (ur.) (1847). Prijateljski dopisi o pravopisu. *Kolo: članci za literaturu, umjetnost i narodni život*, knj. 4, str. 69-85.